

RECENZJE

Encyklopedia 100-lecia KUL, t. 1–2, Lublin : Wydawnictwo KUL 2018, 648, 678 s.
<https://doi.org/10.52404/ttnwloc.stwl.23.35>

Grażyna Karolewicz, historyk dziejów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, rozpoczyna artykuł encyklopedyczny zatytułowany *Katolicki Uniwersytet Lubelski (I. Dzieje)*, opublikowany w tomie 8 (Lublin 2000) monumentalnej *Encyklopedii katolickiej*, od następujących słów: „Propozycję założenia kat. uniwersytetu w Polsce na wzór Kat. Uniwersytetu w Lowanium wysunął I. Radziszewski; w lutym 1918 r. powołał on Komitet Organizacyjny, w którego skład wchodził: K. Jaroszyński (przew.), Radziszewski (wiceprzew.), Franciszek Skąpski (skarbnik), Cz. Falkowski (sekretarz), Bronisław Żongołłowicz i P. Kremer; na siedzibę Uniwersytetu wyznaczono Lublin, m.in. ze względu na tradycję hist. (miejsce unii pol.-litew., Trybunał Koronny od XVI w.); zespół (działający do czerwca 1918 w Petersburgu) przygotował projekt tymczasowego statutu, program dla 4 zaplanowanych wydz. i angaże dla kilkunastu profesorów z Akademii Duch. i pomaturalnych Wyższych Kursów Pol.; zajęli się też gromadzeniem księgozbioru (podstawą prywatne zbiory naukowców piotrogrodzkich), który stał się załącznikiem przyszłej Uniw. Biblioteki. Uniwersytet miał stanowić centrum odrodzenia kultury chrześc., przeciwstawiać się naporowi ideologii materialistycznej i komunistycznej [...] Dewizą uczelni stało się hasło «Deo et Patriae». I dalej – autorka omawiając wydarzenia okresu międzywojennego w dziejach KUL kontynuuje: „reprezentantem KUL w episkopacie był biskup lubel. (zw. do 1928 delegatem, nast. kanclerzem, a od 1933 – wielkim kanclerzem); w okresie międzywojennym rektorami byli: Radziszewski, J. Woroniecki, Cz. Sokołowski, J. Kruszyński, A. Szymański” (kol. 1169–1170).

W powyższym fragmencie „zauważamy” księży – włocławian: Idziego Radziszewskiego, Józefa Kruszyńskiego oraz Antoniego Szymańskiego, bez których nie byłoby w ogóle Uniwersytetu Lubelskiego, od 1928 r. – Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a od 2005 r. – Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Kontrteza typu: „Byliby inni” jest bezzasadna. W historii rolę wyjątkową zawsze odgrywają konkretne osoby, które „sytuują się” przed wydarzeniami, bądź też wydarzenia „biegną” wraz z nimi.

Najważniejszą postacią sytuującą się u powstania i pierwszych lat rozwoju uniwersytetu jest ks. Idzi Radziszewski. Prezbiter diecezji włocławskiej na trwałe wpisał się w dzieje tego uniwersytetu. Po nim liczni kapłani zostawili w Lublinie

ślady wrocławskie, które są nie do przecenienia. Diecezja wrocławska czasów dwudziestolecia międzywojennego darowała nie tylko diecezji lubelskiej, ale w ogóle Kościołowi w Polsce i Kościołowi powszechnemu swoich prezbiterów – uczonych przyczyniających się do zyskania przez KUL opinii znaczącego ośrodka naukowego, nie tylko w Polsce.

Powstanie w 1918 r. uczelni kościelnej w Polsce, dźwigającej się z trwającego ponad 150 lat politycznego ubezwłasnowolnienia, było wydarzeniem wielkiej wagi, mającym wymowę symbolu. W dzieło odbudowy suwerenności zaangażowali się wszyscy obywatele – na miarę swoich możliwości, predyspozycji, przygotowania – odradzającego się państwa. Wyjątkową rolę w chwilach „reanimacji kultury” polskiej odegrały uczelnie, w tym prywatna wyższa uczelnia w Lublinie, której od 100 lat patronuje Kościół w Polsce.

Niżej podpisany, przebywając któregoś dnia w 2018 r. – w roku 100-rocznicy istnienia KUL – w dawnej, przedwojennej nuncjaturze apostolskiej w Polsce na ul. Książęcej 21 w Warszawie, spotkał się z byłym prorektorem tej uczelni. W czasie rozmowy, w której uczestniczył proboszcz parafii św. Aleksandra na Placu Trzech Krzyży (absolwent KUL), prorektor tej uczelni z powagą powiedział: „Tu, w tym miejscu zapadła decyzja utworzenia uczelni katolickiej w Lublinie, która miała powstać we Wrocławku!”. Opisywał też bliżej okoliczności z tą decyzją związane.

Zapewne nieliczni absolwenci, studenci czy pracownicy KUL znają wrocławską genezę lubelskiej uczelni. W *Encyklopedii 100-lecia KUL* wątek ten nie został bardzo wyraźnie zaakcentowany. A przecież teologowie wrocławscy do faktu zaistnienia tego uniwersytetu byli przez lata przygotowywani. Mówią o tym biogramy, które niżej zostaną wymienione. W tym miejscu należy mocno podkreślić, iż Wyższe Seminarium Duchowne we Wrocławku przez dziesiątki lat było uczelnią wyróżniającą się bardzo wysokim poziomem naukowym. Stefan Wyszyński, jako młodziwiec idący za głosem powołania kapłańskiego, nie wybrał przypadkowo Wrocławka jako miejsca przygotowywania się do święceń kapłańskich. Wiedział, iż Wyższe Seminarium Duchowne we Wrocławku zapewni mu doskonale duchowe i merytoryczne przygotowanie do podjęcia misji prezbitera.

Co ostatecznie przesądziło o wybraniu Lublina zamiast Wrocławka na siedzibę uniwersytetu kościelnego? Czy był to przypadek, czy może uzasadnione, umotywowane racje, jak te, podane przez G. Karolewicz, a wiążące się z tradycją historyczną? Unia polsko-litewska bądź Trybunał Koronny to cenne bardzo motywy, chociaż odległe o kilkaset lat od 1918 r. Autorka ta pisze o nich jako „m.in.” Jakże zatem mogły być inne racje? I chociaż nie dowiadujemy się o nich z *Encyklopedii*, to przytaczane są one przez tych, którzy znają temat prezbiteratu wrocławskiego pierwszych dziesięcioleci XX w.

Idzi Radziszewski, kapłan wrocławski, po spełnieniu misji rektora Akademii Duchownej w Petersburgu, a także po zapoznaniu się ze środowiskiem uniwersytetu katolickiego w Lowanium w Belgii wrócił ostatecznie do Wrocławka. Tu nie powierzono mu zajęć dydaktycznych w Wyższym Seminarium Duchownym, bo

zapewne wiadomo o jego szerszych planach. Warto dziś – w oparciu o archiwalia – zbadać temat ten dogłębnie. W tym samym czasie biskupem lubelskim został biskup częstochowski, którego diecezją pochodzenia była (przed otrzymaniem sakry biskupiej) diecezja wrocławska. Właśnie ta sytuacja mogła być tu decydująca. Ks. Radziszewski przybył do Lublina na zaproszenie bp. Mariana Leona Fulmana. Przede wszystkim dzięki temu zbiegowi okoliczności powstał KUL, a nie KUW – Katolicki Uniwersytet Wrocławski. Informacje te domagają się weryfikacji, co na pewno będzie interesującym zadaniem dla historii kościelnej oświaty w XX w.

W pierwszym tomie *Encyklopedii 100-lecia KUL* zamieszczone zostały biogramy osób świeckich związanych biograficznie z Wrocławkiem oraz księży wrocławskich: Roman Michał Andrzejewski (1930–2015; ekolog, profesor KUL 1993–2005, s. 14); bp Bronisław Jan Maria Dembowski (1927–2019; filozof, absolwent KUL, 1992–2003 biskup diecezji wrocławskiej, s. 153–154); ks. Józef Dunaj (1892–1965; w latach 1927–1930 pracownik administracyjny KUL, s. 179–180); ks. Józef Florczak (1887–1943; od 1918 wykładowca KUL i 1919–1920 dziekan Wydziału Prawa, zmarł w niemieckim obozie koncentracyjnym w Dachau, s. 230–231); bp Marian Leon Fulman (1866–1945; od 1918 biskup diecezji lubelskiej, brał udział w organizowaniu KUL i został jego pierwszym wielkim kanclerzem, teolog, doktor *honoris causa* KUL, s. 238); abp Marian Gołębiowski (ur. 1937; bibliista, absolwent KUL, s. 627); ks. Krzysztof Graczyk (ur. 1967; 1998–2000 pracownik KUL, s. 287); ks. Henryk Insadowski (1888–1946; pracownik KUL 1922–1946, 1937–1939 dziekan Wydziału Prawa, 1924–1939 dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, s. 331); ks. Józef Iwanicki (1902–1995; od 1946 pracownik naukowy a w latach 1951–1956 rektor KUL, 1965–1972 rektor ATK, s. 410–412); ks. Roman Konecki (zm. 1942; historyk Kościoła, bibliotekarz, wykładowca KUL, zginął w niemieckim obozie koncentracyjnym w Dachau, s. 533–534); ks. Piotr Kremer (1878–1951; teolog, od 1918 pracownik naukowy KUL, do 1924 oraz 1929–1934 dziekan Wydziału Teologicznego, 1934 członek założyciel Towarzystwa Naukowego KUL, s. 572–573); ks. Józef Kruszyński (1877–1953; bibliista, od 1923 pracownik na Wydziale Teologicznym, 1925–1933 – rektor KUL, s. 581); bp Czesław Lewandowski (1922–2009; 1955–1958 student i absolwent KUL, s. 622–623); ks. Stanisław Librowski (1914–2002; historyk Kościoła, 1958–1992 wykładowca KUL oraz pracownik Ośrodka Archiwów, Bibliotek, Muzeów Kościelnych KUL, s. 624).

W drugim tomie *Encyklopedii 100-lecia KUL* opublikowano biogramy następujących wrocławian: Stanisław Majdański (ur. 1953 we Wrocławku; filozof, s. 4); ks. Stanisław Mazierski (1915–1993; filozof, s. 30–31); bp Wiesław Alojzy Mering (ur. 1945; filozof, absolwent KUL, od 2003 biskup diecezji wrocławskiej, s. 41–42); abp Henryk Muszyński (ur. 1933; teolog, bibliista, absolwent KUL, 1987–1992 biskup diecezji wrocławskiej, s. 80–82); ks. Stanisław Olejnik (1920–2014; teolog, moralista, wykładowca KUL, s. 128–129); ks. Jerzy Pałucki (ur. 1955; historyk Kościoła, patrolog, 2002–2008 dziekan Wydziału Teologii KUL, s. 158–159);

ks. Zdzisław Pawlak (ur. 1942; filozof, absolwent KUL, s. 170–171); ks. Idzi Benedykt Radziszewski (1871–1922; filozof, psycholog, rektor: 1908–1914 Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, 1914–1918 Akademii Duchownej w Petersburgu, założyciel i 1918–1922 rektor KUL, s. 247–248); ks. Józef Szuleta (1908–1997; profesor KUL, biolog, s. 440); Ludwik Wasilkowski COr (1890–1942; historyk Kościoła, wykładowca KUL, s. 516); kard. Stefan Wyszyński (1901–1981; sługa Boży, 1924–1946 kapłan diecezji włocławskiej, student KUL, wielki kanclerz i doktor honoris causa KUL, Prymas Polski, s. 617–619).

Na osobną uwagę zasługuje hasło: Nagroda im. Księdza Idziego Radziszewskiego (t. 2, s. 89–91). Poszczególne nazwiska występują nadto w innych hasłach przedmiotowych *Encyklopedii*.

Można w biogramach innych postaci (zarówno świeckich, jak duchownych, szczególnie zakonników) „obecnych” w *Encyklopedii* wskazać na ich miejsce urodzenia – diecezję włocławską oraz miejsce edukacji, w tym matury – przede wszystkim Włocławek. Jest tychże osób kilkanaście. W tym miejscu zwróćmy uwagę tylko na jedną osobę, urodzonego w diecezji włocławskiej – obecnego ministra edukacji i nauki prof. dr. hab. Przemysława Czarnka (t. 1, s. 129).

W *Encyklopedii 100-lecia KUL* zabrakło natomiast biogramów księży włocławskich, którzy zasłużyli na obecność w tymże dziele: bł. Henryk Kaczorowski (zm. 1942; absolwent Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, Akademii Duchownej w Petersburgu oraz KUL, gdzie w 1922 r. uzyskał doktorat z teologii; beatyfikowany w 1999 r. przez Jana Pawła II w grupie 108 polskich męczenników zamordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej); Henryk Kazimierowicz (zm. 1942, student KUL, według niektórych źródeł – przyjaciel Stanisława Ignacego Witkiewicza, zamordowany przez Niemców w Hartheim); Ludwik Wasilkowski (zm. 1942; 1928–1929 wykładał historię Kościoła w KUL); bp Roman Andrzejewski (zm. 2003; student filologii klasycznej KUL i – pod koniec lat sześćdziesiątych i 1974–1982 – pracownik naukowy tej uczelni; 1981–2003 – biskup pomocniczy włocławski); nadto: Jerzy Bagrowicz (ur. 1938; teolog, katechetyk, pedagog, 1965–1970 student i doktor KUL, 1978–1997 redaktor naczelny „Ateneum Kapłańskiego”, współtwórca i pierwszy dziekan Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu); Wojciech Hanc (1941–2021; teolog, ekumenista, 1966–1971 student KUL); Kazimierz Rulka (ur. 1942; 1969–1973 student KUL, historyk Kościoła, uczeń ks. prof. Stanisława Librowskiego, edytor, redaktor, publicysta, długoletni dyrektor biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku); Józef Szymański (od 2003 pracownik, 2005–2006 dyrektor Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL).

KUL w okresie międzywojennym stał się znaczącym ośrodkiem naukowym m.in. dzięki kadrze profesorskiej pochodzącej z Włocławka. Ważne badania w zakresie biblistyki prowadził ks. J. Kruszyński, natomiast na jedynym wówczas w Polsce wydziale Prawa Kanonicznego pracował m.in. ks. H. Insadowski. Ks. S. Szymański był z kolei twórcą pierwszej w Polsce szkoły katolickiej nauki

społecznej, usytuowanej na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych. Na uwagę na tym wydziale zasługuje wrocławski prawnik ks. W. Klonowiecki. Rozwój KUL nastąpił za czasów rektora ks. J. Szymańskiego, którego troską była m.in. współpraca zagraniczna.

Opublikowana w 100. rocznicę odzyskania niepodległości Rzeczypospolitej Polski *Encyklopedia 100-lecia KUL* liczy blisko trzy tysiące haseł oraz artykułów encyklopedycznych; dwa tysiące to biogramy. Już to liczbowe zestawienie wskazuje na prymat osób w instytucji. Uczelnia, kierująca się od początku swojego istnienia wspomnianym mottem „Deo et Patriae”, jest „wspólnotą osób”, co doskonale wyraża również łacińska sentencja: *Communio personarum*.

Dzieło skupiło ponad pięćset autorów, których pracą kierował zespół dwunastu redaktorów Wydawnictwa KUL. Dwa tomy encyklopedii ukazały się drukiem dzięki wsparciu finansowemu Towarzystwa Przyjaciół KUL. „Wydawcy zapowiedzieli umieszczenie wersji elektronicznej w Internecie, wraz z możliwością uzupełniania i dodawania haseł” (<https://forumakademickie.pl/zycie-akademickie/encyklopedia-100-lecia-kul/>). Zapewne zapowiedziana w 2018 r. wersja elektroniczna *Encyklopedii* pozwoli doskonale wydobyć z niej wątki związane z określonym tematem badawczym. Wówczas będzie można bez jakichkolwiek „przeoczeń” wymienić wszystkich wrocławian występujących w rekomendowanej publikacji oraz uzupełnić brakujące informacje czy skorygować niedopowiedzenia.

Na koniec wypada jeszcze raz podkreślić, iż rektorami KUL byli księża wrocławscy: 1918–1922 – Idzi Radziszewski, 1925–1933 – Józef Kruszyński, 1933–1939 – Antoni Szymański, 1952–1956 – Józef Iwanicki. Przez całe dzieje uniwersytetu, szczególnie w okresie międzywojennym, kadre naukową KUL stanowili liczni prezbiterzy diecezji wrocławskiej. W 2020 r. na uczelni pozostał tylko jeden prezbiter z Wrocławka – ks. prof. dr hab. Jerzy Pałucki. KUL w ciągu 100 lat istnienia wykształcił tysiące młodzieży, zapewne też liczne grono z diecezji wrocławskiej.

Temat „Wrocławiana” zasygnalizowany w *Encyklopedii 100-lecia KUL* domaga się dalszych badań. Niniejszy szkic recenzyjny, stanowiący publikację pilotażową, otworzyć może dalszy proces naukowo-badawczy.

Eugeniusz Sakowicz

 <https://orcid.org/0000-0001-8064-9042>
eugeniusz.sakowicz@wp.pl

Stanisław Urbański, Łukasz Białk, *Świętość w codzienności według czcigodnego sługi Bożego kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Warszawa 2020, 160 s.

<https://doi.org/10.52404/ttnwloc.stwl.23.36>

Autorzy niniejszej książki, ukazującej się w roku przewidzianej beatyfikacji Prymasa Tysiąclecia, która ze względu na pandemię koronawirusa została przełożona na stosownie bezpieczny czas, wpisują się w promocję osoby wielkiego